

УДК 346.3

Золотухіна О.А. студентка 4 курсу спеціальності «081 Право»**Гнутов Н.А. студент 4 курсу спеціальності «081 Право»****Науковий керівник : Блінова Г.О., д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права***(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)*

ПРОТИДІЯ РЕЙДЕРСЬКИМ ЗАХОПЛЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Рейдерство (в Україні) — вилучення майна на нібито законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо). Рейдер — фізична чи юридична особа, спеціаліст з перехоплення оперативного керівництва або власності фірми за допомогою спеціально інсценованого бізнес-конфлікту. У чинному законодавстві України відсутнє визначення поняття «рейдерство», наголошує В. Резніков [1].

У 2021 році рейдерських атак відбувалося на 20% менше, ніж у попередньому. Найважча ситуація на ринку нерухомості. Найчастіше в суді розглядаються справи, що стосуються статті 205 Кримінального кодексу – підrobка документів, що подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та ФОПів. Кількість порушених проваджень щодо рейдерства у 2022 році, порівнюючи з відповідним періодом торік, зменшилась у більш ніж 5 разів. Загалом за 2022 рік нараховувалася 131 справа щодо рейдерських дій [2].

Захоплення може відбуватися як шляхом перереєстрації прав у відповідних реєстрах, так і шляхом фактичного захоплення підприємства або майна. Ключову роль у здійсненні рейдерського захоплення відіграє первинний перехід права власності чи корпоративних прав від законного володільця до іншої особи, а також взаємодія з державними реєстраторами.

Одним із способів захисту є скасування державної реєстрації права власності. Для швидкого реагування на факти незаконних реєстраційних дій в Україні створена так звана Антирейдерська колегія – Колегія з розгляду скарг у сфері державної реєстрації, яка діє в якості постійно діючого консультативно-дорадчого органу при та його територіальних органах, що в межах повноважень, визначених Порядком розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 року № 1128 [3]. За наслідками розгляду скарги Антирейдерська колегія може прийняти рішення про скасування незаконних перереєстрацій майна та/або корпоративних прав.

Жодне рейдерське захоплення не проходить без участі державного реєстратора, або нотаріуса, який є спеціальним суб'єктом Державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що спір про скасування рішення про державну реєстрацію речового права на нерухоме майно має розглядатись як спір, що пов'язаний із порушенням цивільних прав позивача на нерухоме майно іншою особою, за якою зареєстроване аналогічне право щодо того ж нерухомого майна [4].

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 01.04.2020 у справі № 520/13067/17 зазначила: «Державний реєстратор, зокрема приватний нотаріус зобов'язаний виконувати рішення суду щодо скасування державної реєстрації речового права або його обтяження незалежно від того, чи був цей реєстратор залучений до участі у справі третьою особою, яка не заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, чи не був» [4].

*Матеріали XI Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених
«МОЛОДЬ: НАУКА ТА ІННОВАЦІЇ», 22-24 листопада 2023 р.*

Таким чином, позов про скасування дій та рішення про державну реєстрацію речового права на нерухоме майно за іншою особою, у випадку вибуття майна поза волею власника та витребування його від набувача слід подавати до місцевого загального або господарського суду, залежно від суб'єктного складу учасників такого спору. По суті, спір має бути приватноправовим. Спори про скасування реєстраційних дій суб'єкта державної реєстрації будуть розглядатися в порядку адміністративного судочинства лише якщо спір є публічно-правовим.

З уведенням воєнного стану до старих проблем додався новий компонент – зловживання з боку військового командування, а саме неправомірне та необґрунтоване вилучення (примусове відчуження) майна на потреби Збройних Сил і підрозділів територіальної оборони. Водночас з уведенням воєнного стану виник ризик рейдерства в новій формі – через примусове відчуження або вилучення майна за рішенням військового командування ЗСУ чи територіальної оборони. Процедура внормовано Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05.2012 р. № 4765-VI. Документальне обґрунтування для вилучення – наказ командира військової частини з формулюванням, наприклад: "для облаштування тренувальної бази". Вилучати в юридичних і фізичних осіб можуть ділянки землі із забудовою або без, промислові об'єкти, будівельні майданчики тощо.

До слова, на законодавчому рівні певні кроки для мінімізації ризиків рейдерства у воєнний час роблять. Насамперед ідеться про ухвалення чергового антирейдерського Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству» від 12.05.2022 р. № 2255-IX» і низку інших заходів. У структурі Мін'юсту продовжує працювати Офіс протидії рейдерству. З уведенням воєнного стану практично відразу було внесено певні зміни до процедури проведення реєстраційних дій. Зокрема, було звужено коло осіб, що можуть проводити реєстраційні дії, яких Мін'юст вніс до відповідного списку. Так відсіяли нотаріусів, що вже були пов'язані із певними порушеннями. Але ризики реєстраційного рейдерства за теперішніх умов лишаються значними.

Серед універсальних кроків протидії реєстраційному рейдерству варто виділити: використання таких сервісів, як, наприклад, SMS-Маяк, – для отримання сповіщень про будь-які зміни в державних реєстрах щодо вашої компанії в режимі реального часу; правильне оформлення установчих документів, зокрема врегулювання таких питань, як укладення угод відчуження часток, учинення правочинів керівником і визначення значних правочинів; вчасна реакція на посилений інтерес до бізнесу з боку представників місцевої влади та органів контролю; розроблення за підтримки юриста алгоритму дій (включно й для співробітників) на випадок рейдерської атаки в тому чи тому вигляді.

Перелік посилань:

1. Резніков В. Протидія рейдерству. Захоплення майна. URL: <https://uba.ua/documents/events/2017/20170310/reznikov.pdf>
2. Прасад А. Кількість рейдерських атак зросла з початку 2023-го і перевищила показник за весь минулий рік. URL: <https://forbes.ua/news/kilkist-reyderskikh-atak-zrosla-z-pochatku-2023-go-i-perevishchila-pokaznik-za-ves-minuliy-rik-opendatabot>
3. Про затвердження Положення про Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції. Наказ Міністерства юстиції України 09 січня 2020 року № 71/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0024-20#Text>
4. Постанова ВП ВС від 07.07.2020 у справі № 910/10647/18. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/30_09_2022_Chumak_zah_prav_vlasn.pdf